

„ZSIDÓ (BAJNOK)CSAPAT,”
A zsidótörvények idején?

“JEWISH (CHAMPION) TEAM,”
During the Anti-Jewish laws?

Balog Iván
SZTE BTK

ÖSSZEFOGLALÁS

Ebben a tanulmányban a következő kérdésekre keresek választ:

1. Hogyan nyerhetett a második világháború alatt, a zsidótörvények idején a csepeli Weiss Manfréd Football Club (a továbbiakban: WMFC) egymás után kétszer (!), 1941-42-ben és 1942-43-ban is magyar bajnokságot? Ehhez kapcsolódóan: hogyan játszhatott a csepeli futballcsapat még 6 nappal Magyarország német megszállása előtt, 1944. március 13-án is az újvidéki Hitler Adolf Sporttelepen bajnoki mérkőzést?

2. „Zsidó csapatnak” tekintették-e ebben az időszakban a csepeli fociklubot, és volt-e része antiszemita támadásokban – főleg, ha más „zsidó(nak tekintett) csapatok” sorsával vetjük össze?

ABSTRACT

In this paper, I seek to answer the following questions:

1. How could the Weiss Manfréd Football Club (hereinafter: WMFC) of Csepel win the Hungarian championship twice (!) in a row, in 1941–42 and 1942–43, during the Second World War, when the Anti-Jewish laws were in force? Related to this: how could have the Csepel football team played a championship match at the Adolf Hitler Sports Complex in Novi Sad 6 days before the German invasion of Hungary on 13 March 1944?

2. Was the Csepel football club considered a “Jewish team” during this period, and was it victim to anti-Semitic attacks – especially when compared to other “Jewish” (or perceived as Jewish) teams?

Kulcsszavak: auto-és heterodefiníció, nem zsidó zsidó, őrségváltás, udvari zsidó, kollaboráció

Keywords: self-defintion and definition by others, non-Jewish Jew, changing of the guard, court Jew, collaboration

Ebben a tanulmányban a következő kérdésre keresek választ: hogyan

DOI: 10.54231/ETSZEMLE.2023.2.8

nyerhetett a 40-es évek elején, a zsidótörvények idején kétszer is bajnokságot a csepeli futballcsapat úgy, hogy közben a zsidó nagyiparosokból álló Weiss Manfréd konszern pénzelte? A válasz keresése során előbb röviden áttekintem a zsidóság szerepét a sportág fejlődésében (I.), ezután pedig megvizsgálom, hogyan befolyásolta az állam a labdarúgásban lezajló eseményeket (II.). A következő lépésben azt tekintem át, hogy miképpen jelentkezett az antiszemitizmus a sportágban (III.), majd rátérek a csepeli klub (1942-ig Weiss Manfréd Football Club!) és a zsidóság kapcsolatának kérdésére (IV.). Az írás végén állást foglaltok abban a tekintetben, hogy a WMFC zsidó csapatnak számított-e a szóban forgó időszakban (V.).

A magyar labdarúgó-bajnokság első osztályában az 1941/42-es, majd a következő, 1942/43-as idényben is a csepeliek lettek a bajnokok. Mindebben önmagában véve nem lenne semmi különös, ha azonban a gárda mögött álló iparmágnások származását és az évszámokat összevetjük a magyar történelem egyéb eseményeivel, már jókora meglepetés érhet bennünket. Pontosan azokban az években születtek ezek az eredmények, amikor hazánkban egyre-másra hozták a zsidótörvényeket, és a diszkrimináció a futballsportot is elérte! Erre elég „csak” egy példa: a leginkább „zsidó csapatnak” tekintett Hungáriát ellehetetlenítették, és végleges megszűnésre kényszerítették. Hogyan menekülhettek meg mindettől a csepeliek – olyannyira, hogy két egymást követő évben is aranyérmesek lettek?

I.

Ha a zsidóknak a sportágban játszott szerepét akarjuk górcső alá helyezni, sorra kell vennünk azokat a futballhoz köthető kontextusokat, amelyekben a zsidók így vagy úgy feltűntek. Ennek során figyelemmel kell lennünk arra, hogy zsidó származásúak szerepelhetnek a klubvezetők, a tulajdonosok, a játékosok, az edzők, az újságírók, a játékvezetők vagy a szakszövetségi tisztviselők között is. Különös gonddal kell szemügyre vennünk azt is, hogy mennyire tekintették zsidónak magukat, valamint hogy a zsidó és a nem zsidó környezetből kik, mennyire és milyen értelemben számították őket a „zsidó” csoportba, és ezt milyen – barátságos, ellenséges, közömbös vagy ambivalens – attitűddel tették, különös tekintettel az antiszemitizmusra.¹ A környezet tényezői közül külön ki kell emelnünk az állam és a sajtó szerepét.

E kontextusokat természetesen meghatározza kialakulásuk története, ezt pedig alapvetően – mint a dualizmus korában sok minden mást is – a zsidóságnak a modernizáció kezdeti szakaszában játszott szerepe. A labdarúgás maga is Magyarországon importtermék volt,

¹ E kérdések tisztázásához megvilágító erejű Szegedi Péter tanulmánya: A budapesti zsidó sportegyesületek születése. Szombat, 2013 május. <https://www.szombat.org/letoltés> 2022. júl. 29.

hiszen őshazája Anglia. Az importőrök pedig kezdetben értelmiségiek voltak, hiszen bár a sportág brit földön az első évtizedek után az iparvárosi munkásság időtöltésévé vált, az első futball-labdát, az első szabálykönyvet értelemszerűen nem az angol bányász vagy kohász vitte Argentínába vagy Magyarországra, hanem az angol mérnök, tanár vagy diplomata. Érdekes viszont, hogy a foci gyors hazai – és monarchiabeli – meggyökeresedése is eleinte egy értelmiségi, egyúttal polgári miliőben zajlott. A nézők között szép számmal találunk intellektüeleket és polgárokat, ez pedig magára a játéktílusra is rányomta a bélyegét: a dunavölgyi futballiskola nem a fizikai erő kifejtését, hanem a szép, okos játékot preferálta.

Az értelmiségiek és polgárok között pedig jelentős mértékben képviseltették magukat a zsidó származásúak. Ez vonatkozik a játékosokra éppúgy, mint a trénerekre, intézőkre, bírókra, a labdarúgás üzemét életben tartó tulajdonosokra, egyesületi és szövetségi vezetőkre és a sajtómunkásokra, valamint a nézőkre is. Jellegzetes a hely is, ahol a mérkőzéseken látottakat, az egyes játékosok teljesítményét, a játékvezetői ítéleteket, a csapatok összeállítását, taktikáját megvitaták, mert ez sem követte az angol mintát. Ott a meccseket látogató munkások a kocsmában beszéltek meg a látottakat, de Közép-Európában ennek tipikus színhelye a kávéház volt. A kávéivás eleve nagyobb racionális kontrollt tesz lehetővé, mint az alkoholfogyasztás, és a kávéházakat látogatók képzettségi szintje is jóval magasabb volt, mint az italboltoké. Persze, ne gondoljuk, hogy magasröptű diskusszió folyt itt a fociról, mert a jellegadó a félművelt – de legalább félig művelt! – „kávéházi Konrád” volt, a diskurzust azonban mindenképpen az okos, szellemes játékot megkövetelő elvárás dominálta.

E futballkultúra csúcspontját az MTK (később, a profikorszakban a Hungária nevet vette fel) csapata jelentette, amely 1918 és 22 közötti – számos zsidó játékost felvonultató – gárdájával olyan hatást gyakorolt a világfutball fejlődésére, amihez csak korunk Barcelonája mérhető, mert a gazdasági válság elől emigrálva számos országban ők fejlesztették világszínvonalra a labdarúgást.² De maga az Aranycsapatban kicsúcsosodó magyar futballtradíció is erre a sok tekintetben zsidó gyökerű nagycsapatra vezethető vissza. Az MTK az asszimiláló pesti zsidóság csapata volt, amely – szemben pl. a vele kimondottan ellenséges viszonyban levő cionista VAC-cal – nyíltan soha nem azonosult a zsidósággal, de mivel közönségében, tulajdonosi körében, vezetőségében, játékosgárdájában szintén a nem zsidó zsidók³ voltak felülreprezentáltak, a nem zsidók (főleg az antiszemiták) zsidó csapatként tartották számon őket.

² Jonathan Wilson: A magyar futball aranykora. Amikor még mi tanítottuk focizni a világot. Bp., 2020.

³ Isaac Deutscher: The Non-Jewish Jew and Other Essays. New York, 1982.

A zsidóságnak a football-*Gründerzeit* idején elfoglalt centrális helye azonban más kluboknál, a sportág más területein is érezhető volt. Számos egyesület működését zsidó származású üzletemberek finanszírozták, zsidó háttérű szakemberek működtették, és a zsidók kulturális tőkéjét, szervezőkészségét a Magyar Labdarúgó Szövetség is kamatoztatta. Említhetjük itt a Kispestet, a Nemzetit, a III. ker. TTVE-t, de a legeklebtársabb példát az MTK szolgáltatja, amely élén a legendás sportmecénás, Brüll Alfréd állt, és amelynek szurkolótáborára és a 30-as évekig játékosgárdája is jelentős mértékben zsidó származásúakból rekrutálódott.

Zsidó származásúakból – de nem vállaltan zsidó identitásúakból. A híres kék-fehér gárda jellegzetesen „nem zsidó zsidó” csapat volt, amelynek zsidóságát nem önmeghatározás, hanem kijelölés, hetero-definíció adta: őket a nem zsidók – és nem ő maguk – tartották zsidónak. Hozzájárult ehhez a labdarúgás azon sajátága, hogy népszerű, nagy tömegeket érdeklő csapat-versenysport lévén kiválóan alkalmas kollektív identitások, a Mi-Ők dichotómia kifejezésére. Jelen esetben az FTC és az MTK közti hagyományos rivalizálás során a „keresztény, egyszerű magyar nép” kontra „rafinált zsidó pénzemberek” ellentét kulturális konstrukciójával van dolgunk. Ez felülírta azt is, hogy a Fradiban is sok zsidó játékost találunk (igaz, kevés zsidó szurkolót), és az MTK mindig is hangsúlyozta, sőt, neofita buzgósággal túl is hangsúlyozta magyar mivoltát, ami eredeti nevében (Magyar Testgyakorlók Köre) és a profi alakulat által felvett elnevezésben – Hungária – is megnyilvánult. Fontos körülmény, hogy két olyan csapatról van szó, amelyek a magyar football születésétől kezdve a bajnoki címért küzdöttek, vagyis versengésük tradícióvá vált, és a sportágban elnyerhető dominanciáért folyt.

A „legzsidóbbnak” tekintett MTK esetében tehát több szereplő (játékosok, vezetők, nézők) zsidó származása kellett ahhoz, hogy tartósan a zsidó kategóriába soroltassék – de elég volt hozzá a vérségi eredet pusztá ténye is, ami illeszkedett a korszak uralkodó gyakorlatához.⁴ És még valami szükséges volt hozzá: az, hogy valamely területen, jelen esetben a futballban nem zsidókkal (FTC) harcoló félként jelenjen meg. Ha a kék-fehérek nem a nemzeti keresztény oldallal szembenálló, hanem azzal szövetséges vagy vele közömbös félként szerepeltek volna ebben a felállásban, kevésbé lehetett volna rájuk ragasztani a „zsidó” bélyeget.

⁴ Itt vegyük figyelembe: többnyire – neológ – zsidó vallásúakról van szó, akiket ezért is sorolt a környezet a zsidók közé, tudván azt is, hogy a zsidóság etnikai vallás.

II.

A következő „játékos”, akinek szerepét meg kell vizsgálnunk annak tisztázása érdekében, hogy mi határozta meg a Horthy-korszakban egy labdarúgócsapat zsidónak minősítését: az állam. Ezt két dolog is indokolja. Egyrészt az állam a vizsgált időszakban erőteljesen beavatkozott a társadalmi folyamatokba, így a sportéletbe és a labdarúgásba is. Másrészt a Horthy-érában megjelent, majd felerősödött a hivatalos antiszemitizmus, ami a sportra vonatkozó jogszabályokban is testet öltött.

Előbb tekintsük át röviden, hogyan befolyásolta ekkor az állam a sportban és a futballban lejátszódó folyamatokat. Abból indulhatunk ki, hogy a trianoni békeszerződés a magyar hadsereg nagymérvű leszerelését írta elő, amit a – a békediktátum revíziójára, a katonaság megerősítésére törekvő – kormányzat többféleképpen próbált meg kijátszani. Ennek egyik módszere a különböző paramilitaris egységek létrehozása volt (gyakran a honvédelmitől különböző minisztériumok égisze alatt), valamint a honvédelmi nevelés felkarolása. Ezt pedig elsősorban a testnevelés, a sport erőteljes fejlesztése követte.⁵

Mindebből – ismerve a mai jobboldali kormányzat heves, nacionalista futballpártiságát – arra következtethetnénk, hogy ha az állam 1920-tól kezdve intenzíven szerepet vállalt a sportban, akkor ebből a foci is profitált. Ez azonban sokáig nem így volt, és ennek politikai okai voltak, amit a zsidóellenesség is nagymértékben átszínezett. A sportág ugyanis az őszirózsás forradalom és a kommün után – mecénásainak jelentős része, valamint játékosállományának egy bizonyos, bár egyre csökkenő hányada miatt – zsidó, ráadásul nézőinek összetételére tekintettel proli, egyszóval: politikailag gyanús dolognak számított. Ehhez társult az is, hogy a keresztény középosztály már a futball hazai megjelenése óta inkább az atlétikát preferálta, és az ellenszenvet a „zsidó kalmárszellemű” futballprofizmus megjelenése csak fokozta.⁶

Éppen a gyanakvással kísért professzionalizmussal történt olyasmi, ami végül az etatizmusnak kedvezett: a gazdasági világválság következtében sok profi klub került csődbe, vagy a tönk szélére. Az így keletkezett résbe viszont mégis behatolhatott az állam, amely a futball ellenségéből pártolójává vált. Erre az adott módot, hogy a krízis elmúltával az állam vagy állami, gyakran hadicélú megrendelésekből élő cégek váltak egyre többek számára munkaadóvá, és így az állam

⁵ 1921. évi LIII. törvény a testnevelésről 7. §.: Minden, legalább 1000 munkatörőt alkalmazó kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági vagy hatósági üzem (gyár, vállalat stb.) köteles munkásai és egyéb alkalmazottai testnevelési szükségleteinek kielégítéséről (sporttér, fürdőhely, gyakorlóterem stb.) megfelelően gondoskodni.

⁶ Szegedi Péter: Az első aranykor. A magyar foci 1945-ig. Bp., 2016.

elkezdte finanszírozni a vállalati sportot, aminek üzését jogszabályok a húszas évek kezdetétől – militarizmustól vezérelve – már amúgy is kötelezővé tették. Ehhez járult, hogy 1935-37-től a vállalati sportklubok annyi tagdíjat szedhettek, hogy amatőrként is jól megélhettek, amit elősegített, hogy a 8 órás munkanap bevezetésével megnőtt a dolgozók szabadideje is.⁷ Ezért az a meglepő helyzet állt elő, hogy ismét megerősödtek az amatőr klubok, mert már nem a korábbi módon, a szabályozatlan piac generálta pénzügyi káosz, hanem az állam által biztosított, stabilabb keretek között működhettek, és nyugdíjas állást adhattak sportolóiknak, ami akkor jelentős vonzerőt jelentett.

III.

Ha azt igyekszünk megvizsgálni, hogyan jelentkezett a zsidóellenesség a sportágban, akkor különbséget kell tennünk a sportpályákon, a nyilvánosságban, valamint az intézményesen, szabályokban és szervezeti téren is megjelenő antiszemitizmus között.

A sportpályákon már rögtön az első világháború után megjelentek zsidóellenes incidensek. Ezek egyaránt irányultak a „nem zsidó zsidó” klubok és közönségük, mint a „zsidó zsidó” cionista VAC ellen, és verbális, valamint – a fehérterror és zsidóverések légkörétől is bátorítva – tetteges inzultusokban is kifejeződtek, ugyanakkor kevés klub szurkolótáborát jellemezték. A verekezésben főleg az URAK, az ellenfél sértegetésében pedig a MAC drukkeri „jeleskedtek”⁸. Ami a sajtót illeti, a szélsőjobboldali lapok már kezdettől fogva támadták a zsidó származású mecénásokat és sportvezetőket, valamint az általuk zsidónak tekintett csapatokat is. E kampány elsősorban a szerintük túlságosan elüzletiesedett zsidó mentalitást vette célba, ami úgymond ellentmond annak a nemes, fennkölt szellemiségnek, ami az amatőr sport és az erkölcsös, keresztény sportemberek és klubok sajátja. E felfogás talajáról elleneztek a hivatásos labdarúgás bevezetését is. Előszóval hánytorgatták fel a sok-sok pénzügyi visszaélést, ami még a profi futball megjelenését megelőzően jellemezte a sportágat, és amit szintén az amatőrizmust megrontó zsidóságnak tulajdonítottak. E moralizálás csak arról feledkezett meg, hogy éppen a piaci viszonyok mesterséges korlátozása kedvezett az amatőrizmus és a vele járó fekete gazdaság kialakulásának. A profi korszakban is rengeteg megélhetési nehézséggel küzdöttek a labdarúgók, de ez sem a „lelketlen, csaló zsidó kufárok”, hanem a sportág viszonylagos szer-

⁷ Barotányi Zoltán: „Ha nyer a csapat...” – Szegedi Péter sporttörténész a régi idők magyar focijáról. Magyar Narancs, 2016. szept. <https://magyarnarancs.hu/letoltés/2022.júl.30>.

⁸ Szegedi P.: I. m. 307-320.

vezetlensége,⁹ majd a világgazdasági krízis miatt következett be. A profizmussal ugyanakkor együtt járt a vidéki klubok megjelenése is az első osztályban, és ezek vezetősége már nem mutatott zsidó túlsúlyt, ami elcsendesítette az „elzsidósodást” emlegető kórust. Ebben az irányban hatott az FTC és az MTK vezetősége közt erősödő, „kartellizáló” együttműködés is. A zsidók számarányának méricskélése, a zsidótlantítás követelése sem terjedt ki ekkor még a legfelső sportvezetés köreire, megmaradt a nyilas lapok specialitásának.

Az intézményes zsidóüldözés hazánkban az Anschluss után, a zsidótörvényekkel vette kezdetét.¹⁰ Ahogy a társadalom más szféráiban, a sport területén is a zsidóságot sújtó etnikai kvóták bevezetése párhuzamosan zajlott a szabad versenyen kapitalizmus – azaz: a zsidó „karvalytőke” – visszaszorításával a dirigista gazdaságpolitikán alapuló államkapitalizmus és a politikailag megbízhatónak tekintett nem zsidó középosztály javára, azaz: az ún. „őrségváltással”. A folyamat megdöbbentő és egyben rémületes sajátossága, hogy az emberi jogok lábbal tiprását formailag „jogállami” keretek között, a jogszabályok minuciózus betartásával, rideg profizmussal, egyfajta civilizált barbársággal hajtották végre. A pro forma szakszerűség és jogi precizitás miatt a labdarúgás *Judenreinné* tétele is csak fokozatosan mehetett végbe, annak figyelembevételével, „hogy könnyebb szabályozni a szövetség, mint az egyesületek működését, illetve könnyebb a zsidó vezetők arányát visszaszorítani, mint a sportolókét, netán a nézőkét. Így egy rendelkezés irányulhatott (1) a sport mint foglalkozás tiltására (hivatásos edzők, sportolók), (2) a sportági szakszövetség vezetésében vagy döntéshozó testületeiben való részvétel szabályozására, (3) az egyesületek vezetésében való részvétel korlátozására, (4) az egyesületekben való részvétel tiltására (sportolástól való eltiltás), végül (5) a sportesemények látogatásától való eltiltásra.”¹¹

A sportban lezajló őrségváltás átpolitizáltsága annak volt köszönhető, hogy a Horthy-rendszerben kezdettől fogva meghatározó prioritás volt a területi revízió, és ezzel összefüggésben a hadsereg újjászervezése, megerősítése, ennek alárendelten pedig a testnevelés fejlesztése. Ez a *policy* a második világháború előtt, majd annak kirobbanása és egyes revíziós célok megvalósulása, majd Magyarországnak a hábo-

⁹ Ekkor még csak kezdtek kialakulni a kupasorozatok, ezért a profik egyik fő megélhetési forrása terén: a külföldi túrák szervezésében még nagyon sok volt az esetlegesség, ami nagymértékben kedvezett a visszaéléseknek.

¹⁰ Az 1920. évi XXV. törvénycikk, a „*numerus clausus*” törvény még „csak” a zsidóság egyetemi felvételi arányát korlátozta, és nem terjedt ki a sportra.

¹¹ Sarusi Kiss Béla - Szegedi Péter: „Zsidómentesen, újjászülötve...” Őrségváltás a magyar labdarúgásban 1939-1944. Múlt és Jövő 3. (2004) 77-96. 93.

rúba történő belépése után egyre hangsúlyosabbá vált.¹² A sportéletben dolgozó keresztény nemzeti szellemű vezetők, tisztviselők mobilitási esélyei egyre javultak, a „nemzetietlen” zsidók egzisztenciája pedig veszélybe került vagy romlott.

Az árjásítást sajtókampány vezetete be, melynek során a szélső-jobboldali *Magyarság* című lap kimutatta, hogy a sportág vezetése több mint 50 százalékban zsidó kézben van. A lap már ekkor nyíltan a jogállamiság és az állampolgári jogegyenlőség jogi mezbe öltöztetett félretételére szólított fel, amikor kormánybiztost követelt az MLSZ élére, mondván: alkotmányos úton a „zsidóuralmat” nem lehet megdönteni.¹³ A kormánybiztos – Gidófalvy Pál személyében – 1939 júniusában meg is érkezett. Az OTT javaslatára a belügyminiszter felfüggesztette a szövetség és a Játékvezetői Testület (JT) autonómiáját, és élükre hatósági biztosokat – az MLSZ élére Gidófalvyt, a JT-ére Gálffy Endrét – nevezett ki, a korábbi MLSZ-elnök, a „zsidóbérenc” Usetty Béla már előzőleg lemondani kényszerült, miután az OTT vizsgálatot indított a szövetség ellen annak ügyvezetése és sportbeli magatartása miatt.¹⁴

A nagymérvű átszervezés során „az MLSZ hatósági biztosának, illetve a sportvezetőknek három feladatot kellett végrehajtaniuk: vissza kellett szorítaniuk a zsidókat a labdarúgó-szövetségből és annak szerveiből, „új szellemet” kellett meghonosítaniuk a sportágban, s végül elő kellett segíteniük, hogy a klubok vezetőségeiből is kikerüljenek a zsidó származású vezetők.”¹⁵ Fő ellenségnek a – többnyire zsidó származású – mai menedzserekhez hasonló funkciójú egyesületi intézők számítottak, közülük is a fővárosiak, akik a vidéki csapatok ügyeit is intézték, és ők „vettek részt az MLSZ tanácsának, vagyis a szövetség napi döntéseket hozó szervének munkájában, s ezáltal ők irányították a sportágat.”¹⁶ Leginkább Fodor Henrik, az MTK intézője került a támadások kereszttüzébe, mondván, több a fizetése, mint egy

¹² Lásd Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Béldy Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból 1941–1943. Szerk. bev. Dr. Blasszauer Róbert. Bp., 2002.

¹³ *Orbán Ferenc*: Zsidó üzleti célokat szolgál a magyar labdarúgósport. Mit várhatunk az MLSz szombati tisztújító közgyűlésétől? — Kormánybiztost követelünk! *Magyarság*, 1938. október 13. 12.

¹⁴ *Sarusi Kiss B. – Szegedi P.*: Id. m. 81. 82., A Sporthírlap tudósítójától: Az OTT kivizsgálja az MLSz ügyvezetését és sportbeli magatartását. Az OTT elnöki tanácsulása. *Sporthírlap*, 1939. február 8. 1.; Az OTT a futballsport érdekében foglalkozik az MLSz-szel. Tévedések és félreértések az OTT keddi határozata nyomán. *Sporthírlap*, 1939. február 11. 2.; Usetty Béla lemondott az MLSz ügyvezetői tisztségéről. *Sporthírlap*, 1939. március 15. 1.

¹⁵ *Sarusi Kiss B. – Szegedi P.*: Id. m. 83.

¹⁶ *Sarusi Kiss B. – Szegedi P.*: Id. m. 78.

minisztériumi osztályfőnöknek. A kampány mögött más esetekben is tetten érhető volt a kenyéririgység. Így a nyilas lap sérelmezte, hogy „a Nemzeti Liga tisztségviselői olyan nagy fizetést kapnak, amit az NB-ben és az NBB-ben szereplő negyvenkét egyesület is csak nehezen tud kiiz-zadni. Ráadásul a Nemzeti Liga alkalmazottai kivétel nélkül zsidók — az altisztek azonban kivétel nélkül magyarok. De ugyanez a helyzet a Játékvezetők Testületében is, amely Ries István zsidó szociáldemok-rata agitátor vezetésével működik. A testületnek olyan klub-helyisége van, hogy pompában és fényűzésben keresni kell párját a fővárosban. Ez a testület bírói díj címén sarcolja a magyar labdarúgást. Természe-tesen 80%-ban zsidók a tagok, ők vannak az élen is s kinézik fényes termékeiből a kisebbségben lévő magyar bírakat.”¹⁷

Az árjásítás, „a zsidók kiszorítása a szövetségből és annak szerve-iből viszonylag könnyű feladat volt, hiszen új vezetők álltak a szövet-ség élén, akik mellett ráadásul nem működött választott elnökség. Így Gidófalvyra az a feladat hárult, hogy a sportágban tekintélyes súllyal rendelkező (nagy részben zsidó származású) intézőket kicserélje. A szövetségnek arra nem volt lehetősége, hogy megválogassa, a klubok kiket választanak intézőiknek. Az új MLSZ egyszerű megoldást talált: a szövetség fennhatósága alatt álló valamennyi egyesület megbízott-jának és képviselőjének működési jogát felfüggesztették, az új évad-ban (1939/40) ezek az intézők már nem képviselheték csapataikat.”¹⁸ A játékvezetők közül 500 (!) zsidót távolítottak el, még a bíraskodás színvonalának nagymérvű süllyedése árán is.¹⁹

Az árjásítást természetesen nagymértékben megkönnyítette a második zsidótörvény, amelynek 5. szakasza a köztestületekből – a labdarúgó-szövetség is az volt – teljesen kizárta a zsidókat, a 17. és 19. paragrafusa pedig az egyesületekben foglalkoztatottak 12 százalékára korlátozta számukat. Bár az utóbbi nem jelentett teljes korlátozást, a klubok önként igyekeztek kiszorítani a „nem árjakat”. Ezt pl. a Kispest esetében elősegítette, hogy a város 1939-ben a szokásos évi szubven-ciót azért nem folyósította nekik, mert a vezetőségükben zsidó üzlet-emberek is voltak.²⁰ Hasonló sorsra jutott a III. ker. TVE is.

A tendencia az volt, hogy minél több zsidó származású tevékeny-kedett egy futballklubnál, annál több és annál hevesebb támadás²¹

¹⁷ *Orbán*: Szúnjék meg a zsidó futball-diktatúra! Mit válaszolt a Liga ügyvezetője a Pénzügyi TSC jogos panaszára? *Magyarság*, 1938. október 26. 12.

¹⁸ *Sarusi Kiss B. – Szegedi P.*: Id. m. 83.

¹⁹ *Szegedi P.*: Id. m. 460.

²⁰ A Kispest FC teljes vezetősége lemondott. *Magyarság*, 1939. szeptember 3. 14.

²¹ A kampány mintegy betetőzése az a kiadvány volt, amelyben mintegy 5 ol-dalon keresztül listázták, hogy hány zsidó tisztségviselő tevékenykedett az egyes sportágakban, ebből is 3 oldalt (!!) szentelve a labdarúgásnak, majd di-adalittasan konstatálták, hogy ezt teljes mértékben sikerült felszámolni. Lásd

indult ellene. Ennek megfelelően a zsidóellenes tisztogatás legprominensebb áldozatává a leginkább zsidó klubnak tekintett Hungária vált. A csapatot 1940-ben bírói család ütötte el a bajnoki címtől, és a profi klub – látván, mire megy ki a játék – feloszlatta önmagát. A kampány azonban az amatőr alakulat, az MTK ellen is folytatódott: kizárták őket a bajnokságból, mert négy zsidó – köztük egy külföldi – játékost szerepeltettek, majd ezután pályájuk bérleti jogát sem hosszabbították meg. Amikor pedig – látván, hogy egy 1942-es rendelet²² már teljesen kitiltja a zsidókat az egyesületekből – az MTK-sok nem voltak hajlandók leadni tagnyilvántartásukat, az OTT utódja, az Országos Sportközpont (OSK) 1942-ban végleg feloszlatta²³ őket.²⁴ A rendelet miatt az FTC-nek is el kellett küldenie egyik játékosát és a vezetőség 18 (!) tagját is²⁵. A zsidóüldözés végül abban kulminált, hogy 1944 májusától már a nézők között sem lehettek sárga csillagos zsidók.²⁶

IV.

Az előző fejezetben áttekintettem, hogyan viszonyult a hatalom a zsidótörvények időszakában azokhoz a klubokhoz, amelyeket ekkoriban zsidó csapatnak tekintettek. Láthattuk azt is, milyen sors várt azokra, akik zsidó származásúként tevékenykedtek a sportágban, akár vezetőként, akár tisztviselőként. A tanulmánynak ebben a részében pedig azzal foglalkozom, milyen attitűddel viszonyult az állam ahhoz az egyesülethez, amely a zsidó Weiss Manfréd nevét viselte. Mindezekelőtt azonban fel kell vázolnunk a WMFC arculatát – ennek első lépéseként pedig a mögötte álló nagyvállalatról kell szólnunk.

A klubot ugyanis Magyarország egyik leginkább meghatározó cégóriása támogatta, amely a magyar nehézipar terén domináns pozíciót vívott ki, és amelynek élén zsidó származású tulajdonosok, vállalatvezetők álltak. Az, hogy milyen nehéziparról és milyen zsidókról van szó, szintén jelentőséggel bír, és a két dolog között összefüggés van. A konszern egyik fő profilja ugyanis a fegyvergyártás volt, mégpedig a második világháború alatt is, vezetőinek jelentős része pedig még ebben az időszakban is zsidó származású volt! Közelebbről: kikeresztelkedett zsidók, a cég pedig árjásított cég volt.

Örségváltás a magyar sportban. In: Sportévkönyv. Szerk. Dr. báró Csávossy László. Kispest, 1942. 19–24. – Ebből a labdarúgásról: 19–22.

²² A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 239.000 sz. rendelete.

²³ Szegedi P.: Id. m. 465–469.

²⁴ Üldözték a Vasast is amiatt, hogy szurkolói között sok a szocdem és a volt MTK-s zsidó. A Nagyvárad AC is feljelentette a klubot, mert ügyeit zsidó személy képviseli. – Lásd Szegedi P.: Id. m. 470.

²⁵ Sarusi Kiss B. – Szegedi P.: Id. m. 90.

²⁶ Szegedi P.: Id. m. 471–472.

A már az első világháborúban is vezető hadiszállítónak számító cég a 20-as évek elején ügyes manővert hajtott végre: „Amikor az 1930-as években a politikai légkört egyre inkább a zsidóellenesség határozta meg, a szóban forgó családok óriási holdingjai egyetlen holdingtársaságban egyesültek. A Labor Bizalmi Rt.-t eredetileg Weiss Manfréd gyermekei és örökösei hozták létre 1923. december 30-án; a tröszt részvényeinek 51%-át a család árja tagjai nevében jegyezték. (Köztük báró Weiss Jenőné, szül. Geitler Anna, báró Kornfeld Györgyné, szül. Kawalsky Elza, dr. Borbély Ferenc és dr. Heinrich Antal.) Ennek következtében a Weiss Manfréd Műveket és a családok egyéb vállalatait magában foglaló Labor Bizalmi Rt. „árja” cég lett, s mint ilyenre nem vonatkoztak a zsidótörvények. Több vállalat, köztük a repülőgép- és lőszergyár részt vett a haditermelésben, s így nemcsak a magyar haderőt, hanem a Harmadik Birodalom hadseregét is szolgáltatta.”²⁷Hasonló előnyöket élvezett a Weiss Manfréd Művek egyik prominens alakja, Chorin Ferenc is, aki kikeresztelkedett zsidóként a Horthy-korszakban főrendiházi tag, sőt, Horthy Miklós barátja (!) volt.

A csepeli futballcsapat jellegét főleg az határozta meg, hogy nagyvállalati sportklub volt, éspedig az ilyen típusú klubok közül is a legnagyobb, legszervezettebb, pénzügyileg legerősebb. Ez egyrészt a Weiss Manfréd Football Club mögött álló konszern gazdasági potenciáljára, másrészt az általuk követett stratégiára és sportpolitikai irányelvekre vezethető vissza.

Ez a vezetőség hamar felismerte, hogy a munkavállalók emberi tőkéjének megőrzése, gyarapítása, együttműködési készségének fokozása – egyúttal pacifikálása, a munkásmozgalmi szerveződésének akadályozása – elsőrendű vállalati érdek, és evégett jelentős összegeket fordítottak szociálpolitikai célokra. E *policy* keretei közé illeszkedett a vállalati tömegsport felkarolása, organizálása is. Ezt megkönnyítette, hogy Csepelen a dolgozók fizetésének levont 0,1%-át fordították sportra, valamint a 8 órás munkanap bevezetésével megnőtt a szabadidő is.²⁸ Így jött létre a WMTK, a Weiss Manfréd Torna Klub amatőr sportegyesület, amely számos sportágban tette lehetővé a csepeli dolgozók számára a rendszeres sportolást. Az ehhez szükséges feltételek megteremtését segítette egy, a korban nagyon modernnek számító, hatalmas sporttelep felépítése is.

A klub végül bekapcsolódott abba a vállalati futballklubalapítási hullámba, amely a 30-as évek közepétől kezdve bontakozott ki Magyarországon, de – támaszkodva szponzorának tőkeerejére – a töb-

²⁷ Randolph L. Braham: A magyar Holocaust I-II. Bp., 1988. I. 408.

²⁸ A WMTK története. Horváth László által tartott előadás, a „Helytörténeti eszék” sorozat keretében, 2017. október 18-án. Beküldte: BT. <http://www.cshve.hu/> letöltés 2022. júl. 30.

biektől eltérően nem amatőr, hanem professzionalista keretek között működtette csapatát. A Weiss Manfréd Football Club az 1940-41-es idénytől kezdve szerepelt az első osztályban, és rögtön meglepetést okozva az ötödik helyen végzett. A következő bajnoki évben pedig – még nagyobb megdöbbenést okozva – a bajnoki címet is megszerezte, amit tetézett azzal, hogy mindezt az 1942/43-as idényben is megismételte, ráadásul úgy, hogy a gárdában alig szerepelt egy-két válogatott játékos! A sikerek háttérében gyakran emlegették a szerencsét, a „csepei disznót”, de bundavád is elhangzott.²⁹

Hogyan érhetette el ezeket a sikereket egy „zsidó csapat”? Érték-e vezgatói miatt, hogy egy zsidó nagyiparos nevét viselte, és amelynek elnöke, Wahl Henrik Weiss Manfréd rokona volt (az utóbbi feleségét Wahl Alice-nak hívták)?³⁰ Nos, a csepeleket a zsidótörvények időszakában csak egyszer érte ilyen természetű inzultus: akkor, amikor Gidófalvy a zsidó származású Faragó „Loja” – 1938-tól ő volt a csapat intőzője – kirúgását követelte, aminek az egyesület készségesen eleget is tett.³¹ Kisebb mérvű kellemetlenség még akkor érte őket, amikor egy 1942-es rendelet³² következtében már nem viselhették tovább a WMFC nevet, és ezért Csepel FC-re keresztelték át magukat. Jellemző, hogy az első ötletük az volt, hogy a továbbiakban Wesselényi Miklós nevét veszik fel, hogy ezzel is bizonyítsák: milyen jó magyar emberek,³³ de ezt később elvetették.

²⁹ „Szerintünk a WMFC jogosan győzött Szegeden s azért, mert vezetői együtt töltötték az estét a játékvezetővel, a csapatot büntetni nem lehet.” Fegyelmi vizsgálat a WMFC—Szeged AK mérkőzés játékvezetője ellen. Ujság, 1942. március 14. 10. Vö. „[...] a Csepel, mely újonnan jövőnek számít a hagyományos nagycsapatok között, egygólos, »bundagyanús« győzelmek sorozatával kétszer is bajnokságot nyer a háborús években.” – *Hadas Miklós – Karády Viktor: Futball és társadalmi identitás. Adalékok a magyar futball társadalmi jelentéstartalmainak történelmi vizsgálatához.* Replika 17-18. (1995) 88-120. 98.

³⁰ A WMTK története. Id. m.

³¹ Gidófalvy Pál dr. az MLSZ elnöke mondja: „A zsidók még mindig részt vesznek az Újpest FC és a WMFC irányításában!” – Mi történik a W. M. Futball Clubban, — Csepelen? Magyarság, 1942. augusztus 9. 14. – Az Újpest sajátos, köztes helyzetére lejjebb még kitérünk.

³² 242.000/1942. VKM. sz. rendelet a társadalmi sportegyesületek alapszabályainak átalakításáról. (1942. aug. 18.) 2. §. (2) [...] a sportegyesület címében kifejezésre kell juttatni az egyesület sportegyesületi jellegét; a sportegyesület címében egyéni vagy társas cégre (kereskedelmi társaságra) utaló toldatot felvenni nem szabad.

³³ *Szegedi Péter:* Pálya a magasban. Kinizsi, Dózsa, Bátya meg a Textilfestők. Magyar Narancs, 2006. április 6. <https://magyarnarancs.hu> letöltés 2022. júl. 29. – A szerző itt a Wesselényire „magyarosítás” ötletét 1944-re datálja.

Sajátos immunitásukat egyszerűen az is magyarázza, hogy mire feljutottak az NBI-be, a zsidótörvények miatti árjásítási hullám már az ő klubjuknál is levonult, és a Weiss Manfréd Művek már 1929-től „árja” cégnek minősült. Másképp is próbáltak politikai hátvédet szerezni: 1943-44-ben a belügyminiszter, Keresztes-Fischer Ferenc rokona, Keresztes-Fischer Miklós került a klub elnöki székébe.³⁴ De árulkodó az is, hogy a csepeli vállalati tömegsport fejlesztéséről szóló tanulmány egyik mintaadóként a fasiszta német és az olasz példát, a *Kraft durch Freude* és a *Dopolavoro* mozgalmat jelöli meg.³⁵

Ez a hatalomvédelemből egészen a németek bevonulásáig tartott – még előtte hat nappal is, 1944. március 12-én a Csepel Újvidéken, a Hitler Adolf Sporttelepen játszott bajnoki mérkőzést. Magyarország német megszállásával azonban maga a Weiss Manfréd-konzern is német kézre került.³⁶ A Weiss Manfréd nevet levették a gyár homlokzatáról, és az amatőr sportkör, a WMTK nevét is meg kellett változtatni: 1944. április 21-től CSGYTK, azaz Csepeli Gyári Torna Klub lett.³⁷ A csapat aztán az 1943/44-es bajnokságban már csak a 9. helyet szerezte meg.

Egyetlen olyan klub van, amelyet részben hasonló módon kezeltek a német megszállásig, mint a csepeliek: a korszak egyik meghatározó csapata, a világhírű Tungsram vállalatra támaszkodó Újpest. Ez az egyesület – nagy tekintélynek örvendő, zsidó származású vezetői, Aschner Lipót és Langfelder Ferenc miatt – gyakran volt kitéve antiszemita támadásoknak,³⁸ de az árjásítás után³⁹ a Tungsram is hadiüzem lett,⁴⁰ és a zsidóellenes kirohanások élét ez ebben az esetben is

³⁴ Kelemen Gábor – Tőzsér László (szerk.): A Csepel Sport Club 75 éve 1912–1987. Bp., 1987. 21.

³⁵ Kocsis Mihály: Vállalati sport – munkástedzés. In: Kocsis Mihály testnevelő tanár élete és munkássága. Szerk. Kocsis L. Mihály. Bp., 2019. 79–209. – A cég az olasz mozgalom támogatásáért nyilas lap dicséretét is elnyerte: Hogyan nevelnek kirándulókiből turistákat a csepeliek? Új Magyarország, 1939. május 27. 11.

³⁶ Erről lásd Braham: Id. m., Karsai Elek – Szinai Miklós: A Weiss Manfréd-vagyon német kézbe kerülésének története. Századok, 1961. 4-5. 680–719.

³⁷ Kelemen G. – Tőzsér L. (szerk.). Id. m. 21.

³⁸ Szegedi Péter: Id. m. 462.

³⁹ Ezt Aschner nagyon ügyesen jórészt kivédte: „Az »Izzó«-ra vonatkozó zsidótörvények szerint a gyár összlétszámának 12%-a lehetett zsidó. Elbocsátások helyett ezt a jogszabályt Aschner úgy játszotta ki, hogy 80%-kal növelte a gyár nem zsidó létszámát!” – Dr. KJ: Rojkó Annamária előadása Aschner Lipótról a Liturgia szakon. Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, 2013. 05. 14. <http://or-zse.hu/letoltés> 2022. júl. 23.

⁴⁰ A Tungsram Rt. története 1896 – 1996. Szerk. Koroknai Ákos. Bp., 2004. 59–67.

nagymértékben elvette. Összességében tehát „is-is”-sel válaszolhatunk a kérdésre: zsidó csapatnak tekintették-e az újpestieket?

V.

Így tehát nehéz egyértelműen igennel vagy nemmel felelni a kérdésre, hogy az Újpest zsidó csapatként volt-e számon tartva. Azt viszont könnyű eldönteni, hogy a Csepel minek számított: nem kezelték zsidó klubként, mert tulajdonosát, a II. világháborúban a németeknek hadianyagot gyártó (!) Weiss Manfréd konglomerátumot még jóval a zsidótörvények előtt 51%-ban árjásították, és a klub nagyon kevés zsidó alkalmazottját is – a hatalom követelésére – elbocsátották. Azaz: az antiszemiták a politikai és gazdasági érdekviszonyoknak megfelelően változtatgatták, hogy kit minősítenek zsidónak, és kit nem. Azok a zsidók, akik együttműködtek velük, kivételesen és ideiglenesen mentesülhettek a megfélemlítéstől. Ugyanígy kivételezettek voltak azok is, akik nem estek a zsidótörvények hatálya alá, és nem volt lehetőség elvenni egzisztenciájukat, állásukat, vagyonukat. Ez egyúttal betetőzte azt a folyamatot, amely még a dualizmus idején kezdődött, és amely még az intézményesített politikai antiszemitizmus uralomra jutása előtt a nem zsidók kezébe tette le a jogot a „zsidó” fogalmának meghatározásához. Az asszimiláció modelljében rejlő heteronómia alól a labdarúgásban csak a cionista VAC jelentett kis mértékben kivételt.

Ha a zsidó jelleg bármilyen értelemben mégis felvethető Chorinnal és társaival kapcsolatban – és itt muszáj élesen és egyértelműen fogalmazni –, csakis udvari zsidókként vagy az antiszemiták házi zsidójaként tekinthetünk rájuk. A csepeli fociegyületre pedig olyan cég futballcsapataként, amely kiszolgálta a népiértő náccal szövetséges horthysta államhatalmat, és amelynek zsidó származású vezetői a német bevonuláskor úgy menekültek meg a deportálástól és a szinte biztos haláltól, hogy az egész hatalmas vállalat-komplexumot átadták a németeknek.⁴¹ A horthysta államapparátus részéről tehát nem tévedés,⁴² hanem tudatos politika volt kedvezményeket juttatni nekik jutalmul lojalitásukért, amellyel engedelmesen kiszolgáltak egy zsidóellenes politikát. Így futballcsapatuk számára is – a labdarúgásban dühöngő zsidóüldözés közepette is – kétszer egymás után lehetővé tették, hogy bajnokságot nyerjenek.

Természetesen empátiával kell közelednünk azokhoz is, akiknek döntéseit morálisan helytelenítjük, megértésre kell törekednünk azok felé is, akikkel nem értünk egyet. A Weiss Manfréd-csoport zsidó tag-

⁴¹ *Braham*: Id. m., Karsai E. id. m.

⁴² A tévedést Szegedi Péter tételezi fel: „A sport nemzetiszocialista érzelmű irányítói gondosan zsidótanították az egyesületeket, ám elveszték a részletekben és nem figyeltek a lényegre: az 1943-as labdarúgó-bajnokságot a Weiss Manfréd FC nyerte ...” *Szegedi Péter*: Pálya a magasban. Id. m.

jai abban a hiszemben váltak kollaboránsokká, hogy ezzel a nagyobb rosszat elkerülhetik. Ennek lehetőségét pedig megismerhették előbb 1944. március 19-ét követően: „A német megszállás után Chorin Ferencet, sógorait, Kornfeld Móricot és Weiss Jenőt is letartóztatták. Chorint és Kornfeldet az Astoria Szálló pincéjében kínozták a Gestapo, majd deportálták őket.”⁴³ Aztán Mauthausenben is, ahová a németek hurcolták őket. Závada Pál: *Hajó a ködben* című regénye érzékletesen mutatja be azokat a dilemmákat, amelyekkel ők a kérdéses időszakban vívódtak, a vitákat, amelyek köztük folytak, és azt az öncsalást is, amellyel többségük végül is elhessegette magától a valós veszélyekkel szembesülést. Többek között ez a beállítottság is magyarázza, hogy miért érte a holokauszt annyira készületlenül a magyar zsidóságot.

Ha egyensúlyt akarunk találni megértés és egyet nem értés, empátia és ítélkezés között, akkor Bibó zsidókérdés-tanulmányához kell fordulnunk, vállalva, hogy hosszan idézünk belőle. Bibó a zsidótörvénykezés hátterét így világítja meg: „Magyarországon 1919-től egy olyan, alapjában feudális-konzervatív kormányzati forma uralkodott, mely zsidóellenes kilengések közepette született meg, s a zsidók politikai és közhivatali lehetőségeinek a hátraszorításán s egyidejűleg gazdasági lehetőségeiknek a meghagyásán, sőt a monopolkapitalizmus révén való megerősítésén alapult. A politikai antiszemitizmus elfogadásának és a tekintélyes hányadában zsidók kezén lévő kapitalizmus támogatásának ez a kettős politikája kezdettől fogva létrehozott egy olyan feszültséget, melyben a »zsidókérdés« és annak »megoldása« a zsidók gazdasági hatalmának a felszámolásával vált azonos kérdéssé, s mint ilyen, úgy jelent meg, mint az ország első számú szociális kérdése. A konzervatív-feudális kormányzat pedig, bár elvileg mindenféle társadalmi kérdés felvetésének ellene volt, mégis, ha már el nem kerülhetett, könnyebben és szívesebben engedett ennek a zsidókra szorított problémafelvetésnek, mint az igazi szociális kérdés teljes szélességben való felvetésének. Különösen megnövekedett ez a feszültség a harmincas évek gazdasági válságától s még inkább a német hitlerizmus uralomra jutásától kezdve. [...] Ennek a törvényhozásnak a szükségességét ugyanakkor a konzervatív kormányzás európaibb elemei azzal indokolták, hogy a hitlerizmus további sorsát a németekkel való teljes szembefordulás elkerülése mellett kell kivárni, s közben a németek és a hazai antiszemita jobboldal követeléseit ilyen törvényes rendelkezésekkel kell kielégíteni, s ez egyúttal a zsidók számára is kisebb rosszat

⁴³ Závada Pál: *Mindazt, ami a magyar kultúrában felépült, most rombolják szét.* 168 óra, 2019. szeptember 8., 14:00. Szerző: Sándor Zsuzsanna. [https://168.hu/letöltés:2022.júl.29](https://168.hu/letoltés:2022.júl.29)

jelent, mint akár egy közvetlen nyilas uralom, akár pedig a németekkel való százszázalékos szembefordulás”.⁴⁴

A társadalomoptikai viszonyokat megzavarta, hogy a zsidótörvények súlyosan érintették a zsidókat, de nem teljes mértékben, és a legkevésbé a legvagyonosabbakat: „Még érintetlenül állottak a legnagyobb zsidó vagyonok, s látható volt a zsidó jólétnek még igen sok jele, amikor már több »kisebb« zsidóírtás nyugtalanította a kormányzat lelkiismeretét, s a zsidók vasúton vagy utcán a legkülönbözőbb inzultusok lehetőségének voltak már kitéve. Senki sem világított rá, hogy csak egy borotvaélen táncoló szélhámos politika ügyeskedése késlelteti az emberirtás hitleri apparátusát abban, hogy a relatív – igen relatív! – biztonság magyarországi szigetét elborítsa. [...]”⁴⁵ „De nemcsak az egész magyar társadalom, de maga a magyar zsidóság is áldozatul esett a magyar társadalmon úrrá lett erkölcsi optikai zavarnak. [...] A zsidók többsége [...] nem szánta el magát bujkálásra és hamisításra, s miközben mind kevésbé lehetett kétsége üldözőinek szándéka felől, mégis milyen tömegesen engedelmeskedett a megszokott államhatalom megszokott hatósági szerveinek, holott a nem engedelmeskedés túl sok kockázatot nemigen jelentett már. Az üldözést szemlélő magyar társadalom is megállapította – helyenként elégtétellel állapította meg! – az üldözött zsidók közösségi viselkedésének a feltűnő defektusait: azt, hogy közös védekezés helyett mily sokan, s gyakran éppen a vezetők, keresték az egyéni kivételezettség kétes értékű útjait, szinte bele is nyugodva minden üldözésbe, mely a kivételezetteket nem érinti; hogyan folytattak az utolsó percig kicsinyes háborúságokat, hogyan hozták felesleges kívánságokkal nehéz helyzetbe segítőiket stb.”⁴⁶

Chorin, Mauthner és a Weiss-csoport többi tagja maga is abban bízott, hogy lehetséges kiegyezni a zsidóellenes hatalommal, hogy védettséget biztosít számukra, ha a nácioknak gyártanak fegyvert. Ezt a téves helyzetértékelést erősítette, hogy gyári csapatuk, a Csepel a negyvenes évek elején egymás után kétszer is a bajnoki tabella élén végzett. Önámításuk csaknem az életükbe került, de csak majdnem, hiszen egy újabb kiegyezéssel – amit már a németekkel kötöttek – hatalmas vagyonuk árán végül megmenekülhettek attól a sorstól, amit hatszáz-ezer kevésbé tehetős sorstársuk nem kerülhetett el.⁴⁷ Ezzel szemben a német megszállás után a WMFC „csak” nevét és játékerejét veszítette. Igaz, ezzel a múlté lett az a dicsőség is, amelyet kegyencként két évig élvezett.

⁴⁴ *Bibó István*: Zsidókérdés Magyarországon 1944 után. In: *Uő*: Válogatott tanulmányok I-III. köt. Bp., 1986. II. köt. 621-799. 624-625.

⁴⁵ *Bibó I.*: Id. m. 649.

⁴⁶ *Bibó I.*: Id. m. 651.

⁴⁷ *Karsai E.*: Id. m.